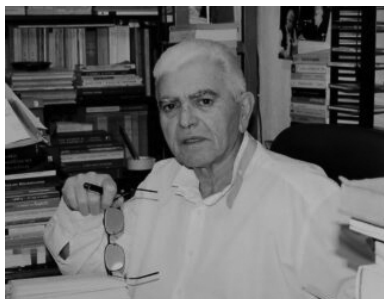

Ο ΠΟΝΟΣ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ

Κλίθηκα νά γράψω γιά τήν άπ-
ουσία τοῦ Ἄγγελου Πετρουλάκη.
Τοῦ Λαρισαίου δημοσιογράφου, κριτικοῦ,
συγγραφέα, λογοτέχνη, μαχητῆ καί ὑπηρετῆ
τοῦ λόγου, ἀλλά καί τοῦ Λόγου στά ἔσχατά
του. Ἡ παρουσία του στά τεύχη τοῦ περιο-
δικοῦ τῆς Μητροπόλης πού φιλοξενεῖ καί
τήν παροῦσα ἀναφορά-μνημόσυνο βεβαι-
ώνει τίς κοινωνικές ἀνησυχίες καί τίς μετα-
φυσικές ἀναζητήσεις του.

Κεντρικός ἄξονας τῶν προβληματισμῶν του ὁ πόνος. Ἀναφέρεται συχνά σ' αὐτόν στά ἀρθρογραφήματά του, τά ποιήματα καί τά σχόλια στά μέσα κοινο-
νικῆς δικτύωσης. Πονοῦσε γιά τοὺς ἀνιστόρητους, τοὺς ἀμνήμονες, τοὺς ἀπά-
τηδες. Πονοῦσε γιά τήν σιωπή τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων γιά τήν ἔλλειψη
ποιότητας στή γραφή, τόν λόγο, τί σκέψη. Τόν πονοῦσε ἡ «συμπαράστασι
σπῆν ἀνθηκότητα», ἡ «ἔλλειψη γενναιότητας», οἱ «κομματικές παρωπίδες», ἡ
μισαλλοδοξία, τά «άνιερα προσωπικά συμφέροντα», καί ἡ κυριαρχία αὐτῶν
πού ἐξακολουθοῦν «νά διδάσκουν ἕνα ἥθος βρόμικο, μιά δειλία, μιά ἀλπεῖα
ἀπύθμενη». Ὁ πόνος ἦταν αὐτός πού μᾶς ἔνωσε, ἀλλά καί αὐτός πού μᾶς
χώρισε. Ἡ ἀπώλεια τοῦ 28χρονοῦ γιοῦ τοῦ Πέτρου ἦταν αὐτή πού τόν ἔκανε
νά ἀναμετρηθεῖ μέ τόν πόνο τῆς ἀπώλειας καί τῆς ἀπουσίας. Ἡ ἀπώλεια τοῦ
πατέρα μου, ἕνα τετράγωνο πιό μακριά, ἔνωσε τίς σχεδόν καθημερινές ἐπισκέ-
ψεις μας ἐναλλάσσοντας τοὺς μονολόγους του μέ ἕνα ποτήρι καφέ καί ἕνα
τσιγάρο μέ τόν γιό του μέ συζητήσεις μας πού εἶχαν πολλά διαλείμματα
σιωπῆς.

Τοῦ κόστισε πολύ ἡ ἀπουσία τοῦ γιοῦ του. Σέ μιά ἀπό τίς λίγες συνεντεύ-

ξεις του τό 2010 απαντᾶ στό ἐρώτημα τοῦ δημοσιογράφου πότε εἶναι ἡ τελευταία φορά πού ἔχει κλάψει. «Ἐχοντας βιώσει τό κορυφαῖο δράμα πού μπορεῖ νά ζήσει ἕνας πατέρας, κλαίω κάθε φορά πού μένω μόνος ἀπέναντι στήν ἀνάμνηση ἑνός γιοῦ πού εἶχε μεγαλώσει ἐλεύθερος ἀπό συμβατικότητες καί πάντα ἔκανε ἐκεῖνο πού τόν ἐξέφραζε...», τοῦ απαντᾶ. Σέ μιά ἄλλη συνέντευξη μερικά χρόνια ἀργότερα ἕνας ἄλλος δημοσιογράφος τόν ρωτᾶ εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀγωνία του. «Νά μὴν πεθάνω μέσα στόν πόνο. Νά εἶμαι ἀξιοπρεπής ἀπέναντι στό τέλος μου. Καί νά μὴν βιώσω ἄλλο θάνατο στήν οἰκογένειά μου. Ἦδη ἔχω χάσει ἕναν γιό στά 28 του καί δέν θέλω νά μοῦ συμβεῖ κάτι παρόμοιο. Θέλω νά ξέρω πώς τά ἄλλα δύο μου παιδιά εἶναι ὄρθια, ὄρθια καί τά τρία μου ἐγγόνια». Πόνος καί φόβος συνδέονται κατά τόν Ἄγγελο μέ μιά ἀόρατη κλωστή. «Φοβᾶστε;», ἡ ἐπόμενη ἐρώτηση. «Καί βέβαια φοβᾶμαι. Ἀσκηση στό φόβο καί σπουδή θανάτου εἶναι ἡ ζωή. Καί ὅσο ἡ ἡλικία ἀνεβαίνει σκαλοπάτια τόσο ὁ φόβος αὐξάνεται, γιατί αὐξάνονται οἱ πόνοι καί ἡ ἀνασφάλεια», απαντᾶ. Ἡ ἐμπειρία τοῦ πόνου, ὑποστηρίζει, σέ κάνει λιγότερο δύστροπο, ἐγωιστή καί ἐριστικό. Σέ ἕναν ἀπό τούς συγγραφικούς μονόλογους του προτάσσει τή φράση τοῦ Ὁρχάν Παμούκ: «Τελικά συνειδητοποιῶ ὅτι ὁ φόβος προκαλεῖ δύο διακριτές σέ μένα, καί ἴσως σέ ὅλους μας, ἀντιδράσεις. Μερικές φορές μέ κάνει νά ἀποτραβιέμαι στόν ἑαυτό μου, πρὸς τή μοναξιά καί τή σιωπή. Ὅμως, ἄλλες φορές μέ διδάσκει νά εἶμαι ταπεινός καί νά δείχνω ἀλληλεγγύη». Σέ ἕναν ἄλλο μονόλογο σχολιάζοντας τή συμπεριφορά ἀπέναντι στήν πανδημία προσπαθεῖ νά ἐξηγήσει τή συμπεριφορά τῶν ἀδιάφορων κάθε θέσης μόρφωσης καί τάξης σημειώνει ὅτι ἴσως συμπεριφέρονται ἔτσι, «γιατί οἱ πληγές τῆς ψυχῆς τους πυορροοῦν. Ἴσως γιατί δέν ἔχουν τὴν ἐμπειρία τοῦ πόνου...».

Ἄν καί ζεῖ μέ τόν πόνο, ἀποφεύγει νά προκαλεῖ τόν πόνο στους ἄλλους. Ὅταν ἐρωτᾶται γιατί καθυστέρησε τὴν ἔκδοση τοῦ μυθιστορήματός του «Ἡ ζωὴ στό κόκκινο» ἐξηγεῖ ὅτι τό κρατοῦσε στό συρτάρι του γιατί «ἤθελε νά ἀπαλύνει κάποια πού πονοῦσαν περισσότερο». Στήν κριτική τῆς ποιητικῆς συλλογῆς του «Λόγος καί αἰτία γιά μιά θύμηση» ἡ Σοφία Στρέζου ἀναφέρει ὅτι «Ἐνα βουβό κλάμα τά λόγια. Μιά σιωπή πένθιμη σέ ἐμβατήρια λύπης, εἶναι τ' ἀκριβὰ δῶρα τῆς ποιητικῆς συλλογῆς». «Πίσω ἀπὸ τίς λέξεις, καλά κρυμμένη ἡ ὀδύνη. Ἀνοίγει πανιά θλίψης σέ ἀκούρσευτες θάλασσες πόνου, ἀπρόσμενου. Γκερεμοὶ πού πολεμοῦν νά πνίξουν θύμψεις. Αὐταπάτες πού δέν σώθηκαν. Ἄντοχές στήν περίμετρο ἑνός τέλους, πού δέν γλίτωσε ἀπὸ ἀρχέτυ-

πα συνθηκολόγησης δακρύων με τήν μνήμη», συμπληρώνει. Σέ ένα ποίημα αὐτῆς τῆς συλλογῆς ὁμολογεῖ:

*Μοῦ ἀνήκουν οἱ νύχτιοι πόνοι
καί ἡ τρομακτική σιωπή τῶν ἀρχαίων λατομείων,
οἱ μισοσπασμένες πέτρες,
οἱ γδαρμένες λοφοπλαγιές
καί ἡ ὑπόσχεση μιᾶς ἄλλης ζωῆς.
Ἀνήκουμε
στόν ἀστερισμό τοῦ ἐγωισμοῦ ἐσύ,
τῆς ἠττοπάθειας ἐγώ.
Μικρά τραγούδια ἀνάμεσα σ' ἑκατομμύρια ἄλλα,
ἀμελητέα ἴχνη ἀστερόσκονης,
πού ἔχασαν τόν προορισμό τους.
Στά ρεῖθρα μιᾶς ἄλλης ζωῆς θά συναντηθοῦμε.*

Τό δεύτερο μεγάλο ἀντάμωμα μέ τόν πόνο θά ἔρθει πολλά χρόνια μετά, ὅταν θά πληροφορηθεῖ ὅτι πάσχει ἀπό καρκίνο. «Εἶμαι ἕνας ἀπό τοῦς πολλούς, ἕνας ἀπό ἐκείνους πού βλέπει καί νιώθει τήν ζωή του νά φθίνει συνεχῶς καί τῆς κουνᾷ τό χέρι, ἐλπίζοντας πώς ὁ δρόμος πού τοῦ ἀπόμεινε θά ἔχει ἔστω συμβατικά λιγότερους πόνους», θά γράφει σέ ἕναν ἐξομολογητικό μολόγο του. Γι' ἀκόμη μιᾶ φορά θά βρεθεῖ στό μονοπάτι τῆς ζωῆς μέ τόν πόνο. Ὅχι, ὡς ἀντίπαλος ἢ ἐχθρός. Θά τοῦ προτάξει χεῖρα συμφιλίωσης: «Μιλῶ γιά τόν πόνο καί χαμογελῶ. Πρέπει νά φιλιώσουμε μαζί του. Δέν γίνεται νά πορευτοῦμε ὡς ἐχθροί, ὅση ζωή μοῦ ἀπομένει ἀκόμα. Πρέπει νά βροῦμε ἐκεῖνα τά κατατόπια πού θά μᾶς ὀδηγοῦν σέ κάποια ξέφωτα ἀληθινῆς φιλίας, ἢ ἔστω σεβασμοῦ, ἔτσι ὥστε νά μὴν ζεῖ ὁ ἕνας σέ βάρος τοῦ ἀλλουνοῦ». Ὁ πόνος αὐτός ἔρχεται νά καθίσει μέσα του μέχρι τό τέλος. Ἕνας πόνος, πού «καταδείχνει στόν ἄνθρωπο τό πόσο ἀδύναμος εἶναι, πόσο προσωρινός, πόσο εὐάλωτος, πόσο γελοῖος φαντάζει μέσα στόν ἐγωιστικό του μικρόκοσμο».

Μιλῶντας στόν θεράποντα γιατρό του σέ μιᾶ ἀπό τίς δοκιμασίες του ὁμολογεῖ ὅτι δέν εἶναι ὁ θάνατος πού τόν λυγίζει, ὅσο «ὁ πόνος καί κάποια πράγματα πού ἤθελε νά ζήσει ἀκόμα». Ἄν καί ὁ Κικέρωνας εἶχε πεῖ ὅτι εἶναι «δύσκολο νά σιωπᾶς ὅταν πονᾶς», ὁ Ἄγγελος Πετρουλάκης πονοῦσε διά τῆς σιωπῆς, ἢ καλύτερα διά τῆς ἠχηρῆς σιωπῆς τῆς ποίησης:

*Αναπνέω μιά σιωπή.
Αυτήν τήν σιωπή σχηματοποιῶ
σέ μάτια καί χεῖλη,
σέ γίνες ἐκφράσεις πού θέλουν ν' ἀποδράσουν
στήν μεταφυσική των ἀνεκπλήρωτων ἐρώτων.
Ἐσχατολογική ἀναζήτηση πιά
τό καταβύθισμα στά μάτια σου,
ἀφοῦ καμιά ἱστορία δέν θά σταθεῖ
στό ἄσπμο τῶν ἡμερῶν μου...*

Φοβᾶται νά ἀναμετρηθεῖ μέ τό παρελθόν. Τρομάζει μέ τήν πιθανότητα νά συναντήσει «προσθαφαιρέσεις πού καταλίγουν στό μηδέν». Ὡστόσο, ὁμολογεῖ ὅτι πάντα μέσα του ἔκαγε ἓνα μικρό κερί, πού ἡ φλόγα του ἤθελε νά ζεσταίνει τήν ἀγωνία τοῦ «ποιός εἶμαι;» καί «πού πάω;». Ἀναζητᾶ ἀπαντήσεις στά βιβλία του. Παρέα μ' αὐτά ξημερώνει. Φαίνεται ὅτι ὁ πόνος εἶναι ξενύχτης. Σέ μιά ἀπό τίς ἀναρτήσεις του θά ἀναφέρει τούς συγγραφείς στους ὁποίους ἀναζητᾶ ἀπαντήσεις γιά τή ζωή: τόν Κικέρωνα («Ὅταν σκέφτομαι τόν θάνατο»), τόν Στίβεν Χόκινγκ («Σύντομες ἀπαντήσεις στά μεγάλα ἐρωτήματα»), τόν Σάμουελ Μπέκετ («Ὁ Μαλόν πεθαίνει») καί τόν Ἄντριου Μίλερ («Ὁ λυτρωτής πόνος».)

Πρῖν χρόνια, παλεύοντας μέ τίς λέξεις γιά νά συνθέσει τό «ΛΟΓΟΣ καί αἰτία γιά ἓνα ταξίδι», εἶχε γράψει:

*Ταξιδεύω στή νύχτα μέ τήν ἐπίγνωση τοῦ τέλους.
Κάτω ἀπ' τό πουκάμισο κρύβω τά τρομερά «γιατί»,
πού ἔγιναν φράχτες ἀδιάβατοι.
Στίς τσέπες μου κρύβω μιά παλιά μουσική,
πού φύλαξα ζηλότυπα ἀπ' τούς ἀνθρώπους.
Ἔχει καί ἡ μνήμη τήν δική της μουσική ἐπένδυση...*

Λένε ὅτι ἡ κατάσταση τοῦ πόνου εἶναι μιά μεγάλη πρόκληση γιά νά ἀποκαλυφθεῖ ἡ προηγούμενη σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό, ἀλλά καί γιά νά σφουρηλατηθεῖ ἡ μελλοντική. Ὁ πόνος εἶναι ἡ μεγάλη ὥρα τῆς ἀλήθειας γιά τήν ἀνθρώπινη ὕπαρξη, ἡ ὁποία τότε ἐμφανίζει τίς πλέον μύχιες πτυχές της μέσα ἀπό ἓνα λόγο δραματικό. Πάντως ὁ Ἄγγελος ἀναμετριέται καί μέ τά πιστεύω του, ἰδιαίτερα τήν τελευταία δεκαετία τῆς ζωῆς του. Ἐκεῖνος πού ἀρنيόταν τήν Ἐκκλησία καί τά μυστήριά της, πού στήν ἐρώτηση δημοσιογράφου τί θά τοῦ

ἀπαντούσε ὁ Θεός ἄν τόν συναντούσε τοῦ ἀπάντησε «δέν θεωρῶ ὅτι ὁμιλοῦν οἱ αὐταπάτες», ἀρχίζει μέσα ἀπό τόν δρόμο τοῦ πόνου νά ἀλλάζει πορεία. Σέ πολλούς ἀρθρογραφικούς μονολόγους του ὑπερασπίζεται τήν πίστι στήν Ὑπέρμαχο Στρατηγό, δίνει χριστιανικό περιεχόμενο στό Πάσχα, ἐκφράζει τήν ἀλληλεγγύη του πρὸς τοὺς πονεμένους καί κάνει ἀναφορά στά δάκρυα τῆς μετάνοιας τοῦ χριστιανοῦ παραθέτοντας ἀποσπάσματα ἀπό τό βιβλίο τοῦ Κώστα Τσιρόπουλου «Αὐτοψία τῆς ἐποχῆς»: «Τά ἀνθρώπινα δάκρυα θεωροῦνται ἀπό τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας –ὅταν εἶναι δάκρυα μετάνοιας, καρποὶ ἁγίας λύπης– σάν δεῦτερο βάπτισμα τοῦ χριστιανοῦ καί μάλιστα, κατὰ τόν ἅγιο Ἰωάννη τῆς Κλίμακος, πολύ πιό σπουδαῖο, πιό δυνατό, πιό πλούσιο σέ χάρη ἀφοῦ καθαρίζει τήν ἀνθρώπινη ὕπαρξη ἀπό τά παραπτώματα πού ἔκαμε μετά τό πρῶτο, τό βάπτισμα τῆς εἰσόδου στήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ... [... ...] Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀποκάλυψαν τήν συγκλονιστική μεταφυσική ἀξία τῶν δακρύων. Ἀκόμη μιά φορά βρῆκαν στή διαγωγή τοῦ σώματος μίαν εὐθύνη καί μίαν ἄμεση μοναδική ἐπίδραση στό μέλλον τῆς ψυχῆς... [... ...]».

Στήν ποιητική συλλογή τοῦ «ΛΟΓΟΣ καί αἰτία γιά ἓνα ταξίδι» ὑπάρχει ἓνα ποίημα πού ἀναφέρεται στόν πόνο καί τά δάκρυα:

*Δική μου ἡ ζωή
καί ἡ πορεία τοῦ πόνου,
ἐπίσης.
Δικό μου καί τό δάκρυ,
μέ σένα
«ἐκτός»,
στό ἀπυρόβλητο πάντα,
γιά νά δικαιωθοῦν οἱ γραφές
τοῦ Λόγου τοῦ Τρίτου...*

Χάρη σέ μερικούς κληρικούς πού τόν προσεγγίζουν μέ ἀνοιχτό πνεῦμα καί ἐνσυναίσθηση βλέπει μέ ἄλλο μάτι τήν ἐκκλησιαστική κατάσταση. Γίνεται μόνιμος ἀρθρογράφος τοῦ περιοδικοῦ «Ἀχιλλίου Πόλις», ὅπου ἀναγνωρίζει τήν ἀναγκαιότητα ἐνεργῆς ἐμπλοκῆς τῆς Ἐκκλησίας στά κοινωνικά πράγματα. Τά τελευταῖα τρία χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ ἐμβαθύνει στό μυστήριο τοῦ πόνου, τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου. Λίγες ὧρες πρὶν ἀποχωρήσει μού ἐκμυστηρεῖται ὅτι εἶναι ἡσυχος πιά καί ὅτι δέν συμφιλιώθηκε μόνο μέ τόν πόνο, ἀλλά καί μέ τόν θάνατο. Καί ὅτι ἔπαυε νά τόν φοβᾶται πιά.

Ἄραγε,
τί νά ξέρεις ἐσύ
ἀπό τίς γεύσεις τοῦ θανάτου;
Ἄραγε,
γιατί φοβᾶσαι
νά ταξιδέψεις στήν αἰωνιότητα;